

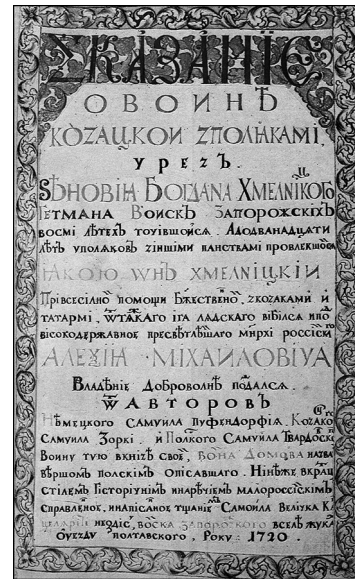
ВЕЛИЧКО Самійло (Самоїл) Васильович та його літопис. В. (бл. 1670 — після 1728) — історик укр. козацтва, представник риторично-фактографічної течії у вітчизн. історіографії. Н. на Полтавщині. Освіту здобув, очевидно, у Києво-Могилянському колеґіумі (див. *Києво-Могилянська академія*). Від 1690 служив у канцелярії ген. писаря В.Кочубея. Протягом 1705—08 — військ. канцелярист *Генеральної військової канцелярії*.

Наприкінці 1708 під час політ. репресій *Петра I* в Україні, викликаних визвол. виступом І.Мазепи, був ув'язнений. Після звільнення 1715 оселився в с. Жуки під Полтавою (нині село Полтав. р-ну Полтав. обл.). В. — автор фундаментального істор. трактату (написаного між 1715 і поч. 1720-х рр.), присвяченого подіям укр. історії з серед. 17 до поч. 18 ст. Твір зберігся до наших днів не повністю. 1-й т. рукопису охоплює період з 1648 до 1659 і має назву «Сказаніє о войнѣ козацкой з поляками...»; 2-й т. (1660—1700) названо «Повѣствованія лѣтописная о малороссійских и иных отчасти поведеніях собранная и здесь описанная». Рукопис містить ілюстрації, в т. ч. портрети дев'ятьох укр. гетьманів. Зберігається у Рос. нац. б-ці у *Санкт-Петербурзі*, один із списків твору — в Ін-ті рукопису НБУВ. Праця В. вперше опубл. в 4 т. 1848—64 *Київською археографічною комісією*.

Літопис В. спирається на широкую джерельну базу — праці А.Гваньїні, М.Кромера, С.Окольського, С.Пуфендорфа, С.Твардовського, козац. хроніки, документи *Генеральної військової канцелярії*, мемуари та ін. В. тяжів до змалювання істор. діянь і повчальних подій минулого «високим» стилем за правилами риторичного мист-ва. В дусі такої методології та естетики він вдавався до літ.

обробки джерельних текстів, вставок «під документ» (зокрема, йдеться про кілька неавтентичних листів Б.Хмельницького, а також запорожців до різних адресатів). Водночас історик досить коректно ввів до тв. значний масив автентичних документальних матеріалів, причому досить часто спираючись на метод критики писемних пам'яток.

Вузлові концептуальні моменти літопису В. — доведення правомірності визвол. війни (див. *Національна революція 1648—1676*), виправдання добровільного підданства гетьмана Б.Хмельницького рос. цареві (див. *Березневі статті 1654*), засудження внутр. чвар і міжусобиць в укр. сусп-ві (див. *Громадянські війни другої половини 1650—першої половини 1660-х років в Україні; Руїна*), обґрунтування ідей істор., соціальної і політ. винятковості *козацтва* та ідеї козац. політ. автономізму. Історик вважав козац. д-ву Б.Хмельницького правонаступницею частини давньорус. істор. спадщини. Козацтву відводилася націєтворча роль. Історик наголосував на престижності походження, етнокульт. і етнополіт. самобутності козаків, а також укр. народу в цілому. У цьому зв'язку він використав, зокрема, сарматський (див. *Сарматизм*) і хозарський (див. *Хозари*) історіографічні міфи походження українців, а також політично «паспортизував» українців етнополітонімом «козацько-руський народ». Послідовно проводив думку про стану рівність козацтва і *шляхти* (причому відмежовував козаків від «простих» *посполитих*). Позитивно оцінюючи приєднання України до Рос. д-ви, В. водночас засуджував антиукр. політику царизму — розчленування тер. України за *Андрусівським договором (перемир'ям) 1667*, наступ на традиційні права укр. народу, насамперед козацтва, зруйнування у трав. 1709 рос. військами за указом Петра I *Запорозької Січі* та ін. В політ. устрої укр. сусп-ва історик виділяв конструктивну і стабілізуючу роль Запороз. Січі, яка, доводив він, була ідеальним інструментом козац. демократії, служила противагою гетьманавладолубця і стояла на сторожі *православ'я* та цілісності Вітчизни. Деструктивним сусп. чинником В. вважав нездатність козац. еліти політично консолідувати

Самійло Величко. «Сказаніє о войнѣ козацкой з поляками...». 1720. Титульний аркуш.

ся. Хоча в розумінні історії у В. присутні провіденціалістські риси, його істор. мислення в цілому було секуляризованим (світським).

Крім літопису, збереглася ще одна праця В. — «Космографія».

Тв.: *Летопись событий в Юго-Западной России в XVII веке*, т. 1—4. К., 1848—64; *Сказание о войне козацкой с поляками*. К., 1926; *Літопис*, т. 1—2. К., 1991.

Літ.: *Иконников В. С.* Опыт русской историографии, т. 1, кн. 2. К., 1908; *Багалій Д. І.* Нарис української історіографії: Джерелознавство, вип. 2. К., 1925; *Марченко М. І.* Українська історіографія (з давніх часів до середини XIX ст.). К., 1959; *Дорошенко Д. І.* Огляд української історіографії. К., 1996; *Соболь В.* Літопис Самійла Величка як явище українського літературного бароко. Донецьк, 1996; *Герасименко Н. О.* Історичні події на Україні 1657—1659 рр. (гетьманство І. Виговського) у висвітленні С. В. Величка. К., 1999.

П. М. Сас.